

stotkov 3 v Gorici, 15 v gradiščanskem, 27 v goriškem, 30 v sežanskem, 28 v tolminskem okraju.

Ali ker bi bilo potreba deželne naklade zvišati za 36%, pridemo do zaključka, da bi znašale naklade na direktne davke v šolske svrhe v posameznih okrajih dežele (ne oziraje se na deželni prispevek 250.000 K) po 39% v Gorici, 51 v gradiščanskem okraju, 63 v goriškem, 66 v sežanskem, 64 v tolminskem.

Tako kažejo računi. Kaj se zgodi, ali se reši vprašanje o učiteljskih plačah po načrtu deželnega učiteljskega društva, ali z novim obremenjenjem okrajnih šolskih zalogov, ali z ustanovitvijo deželnega šolskega zaloga, bomo videli kmalu, saj se bliža zasedanje svojemu koncu.

Nujno je potreben deželni šolski zalog, in tak je tudi mogoč, ako se v tem zedinijo vsi goriški poslanci. Predvsem je pa treba, da stori tudi in zlasti Gorica svojo dolžnost. Gorica živi od kmeta, zato naj samo ne jemlje, ampak tudi kaj da!

Ameriški humor.

Sila in potreba tirata naše ljudi v Ameriko. Kmet, ki ne more doma ni živeti ni umreti, zaklene bajto in odrine čez ocean v novi svet. Nekateri pridejo do dobrega zaslužka, da se vrnejo imoviti in si rešijo domačijo. Več jih pa je, ki žive v Ameriki prav tako beraško in žalostno, kakor so živeli doma, in mnogo je tudi takih, ki jim velja narodna zbadljivka: Martin v Zagreb — Martin iz Zagreba. Tja gredo berači in siromaki, nazaj pridejo siromaki in berači, samo da so vrhutega še telesno popolnoma uničeni, ko se vrnejo v staro domovino.

Nismo se namenili, da bi raziskavali, ali je Amerika Slovence več koristila ali več škodovala, čeprav bi bilo tako raziskavanje jako zanimivo in koristno. Lotili naj bi se ga zlasti zastopniki kmetiškega ljudstva in mu za prvo silo rajši pomagali z drugačnimi sredstvi nego sta obstrukcija in demonstriranje, da bi vsaj deloma zajezili vedno rastoče izseljevanje našega kmeta v Ameriko, ki ima že dovolj delavstva, dovolj sužnjev, dovolj izkoriščevalcev, dovolj milijonarjev in bogatašev in tudi dovolj — lenuhov.

Dosti bodi za danes, če pritrdimo znani resnici, da se nobenemu človeku v naših krajih ne godi bolje nego ameriškim duhovnikom - Slovincem. Kdor izmed slovenskih študentov se hoče poduhovniti v Ameriki, ne gre tja zato, da bi tam pasel duše svojih rojakov, nego v Ameriko ga žene prav navadno in vsakdanje hrepenenje po dolarjih in po neodvisnosti. O verski gorečnosti in misijonskem poklicu ni ne duha ne sluha. Toda gospodje ameriški duhovniki - Slovenci vedo sami najbolj, kako je s to rečjo...

Človeku, ki živi še v tolikem izobilju, prihaja doigodčasno ako nima letoindan nobenega pravega posla. Zatorej si krati čas, kakor ve in zna, posebno še, ker ima sredstev za to. Da ne umrje od dolgega časa, so začeli nekateri taki ljudje pred petimi leti izdajati v Clevelandu časopis «Nova domovina».

Ta časopis nam priča, da ne stopa mimo mož, ki urejajo ta «katoliški list za Slovence v združenih državah ameriških», ameriško življenje brez sledu in vtiskov. Klerikalca sicer ne sreča pamet in razsodnost niti na Kranjskem niti v Ameriki, toda ameriških napitanih klerikalčkov se je vsaj prijel — ameriški humor. Ta je, kakor znano, suh in brez dovtipov, kakor jih pojmuje zadovoljni Kranjec, otepajoč

žgance, plavajoče po kislem mleku, a humor je vendarle. In ta humor, ki ga imamo v mislih, je toliko vrednejši, da ga zapišemo po zgledu vestnih kronistov, ker nam priča, koliko manjka ameriškim Pavlihom šole in izobrazbe, kako neznansko ozko je njih obzorje in kako so jih napravili polni trebuh tope in otročje, da se jim še ne ljubi misliti, kaj pomeni boj, ki ga bije napredno naše učiteljstvo z reakcijo in rimstvom!

Da nam ne bo resnicoljubni «Slovenec», ki je vzgojil tudi ameriške puhloglave humoriste, očital praznega besedičenja ali morda celo laži, mu dokažemo pri tej priči, da so ga prismuknjeni pismouki novega sveta celo prekosili — v odkrivanju skrbno gojenih želj.

V rokah imamo št. 128. «Nove domovine» z dne 20. septembra tega leta, kjer beremo črno na belem to-le skrivno razodetje:

«Na Kranjskem se sedaj mnogo razpravlja o bednem položaju ljudskih učiteljev. Mnogo tarnajo zaradi svojih nizkih plač. Iščejo in iščejo se primerne rešitve te pereče zadeve. Učitelji v nekem svojem glasilu priporočajo, da bo treba začeti s samomori, če vlada ne pomaga. Prav kot Japonci, ki si prerežejo trebuh, mesto da bi padli v roke sovražnika. Kaj če bi se na Kranjskem počasi uvedle take učiteljske moči kot jih imamo katoličani v Ameriki, ki nam pomagajo vzdrževati svoje lastne katoliške šole, dasi moramo poleg tega še davek plačevati za javne šole, ki jih pa vsled svojega verskega prepričanja ne moremo rabiti? Mi bi svetovali kranjskim politikom prav resno, da bi naj začeli počasi izročevati ljudske šole katoliškim sestram ali šolskim redovnicam (ki jih imamo, hvala Bogu, v Ameriki na tisoče). Tedaj bi namreč ne samo ne bilo treba misliti na to, kako se bodo dobili davki, da se kranjskim učiteljem povišajo plače, česar je malokateri od njih vreden, ampak vlada bi lahko celo za polovičo znižala šolski davek ali pa bi vsled znižanih učiteljskih plač dežela kranjska sama lahko zdrževala svojo slovensko univerzo. Kaj bi neki rekli na to kranjski liberalci in liberalni učitelji? Zakričali bi, da bi hotela katoliška stranka popolnoma zaslužjiti slovensko deco pod črni jarem, pod rimsko kuto, pod vlado brezdomovincev in kar imajo še izvoljenih neslanih fraz. Ah, če bi ti kranjski liberaluhi enkrat prišli še kam drugam izven mej Triglava in Kolpe! Mi ameriški katoličani imamo izborne, posebno izučene učiteljske moči, naše redovnice, ki jim ne plačujemo na leto nič več plače vsaki kot bornih dvesto dolarjev, ponekodi še manj. Ta plača zaleže tu ravno toliko kot na Kranjskem dvesto goldinarjev. Kaj, to bi bila plača za liberalnega učitelja! In vendar so naše ameriške katoliške šole za 100% boljše kot katerekoli ljudske šole na Kranjskem in vendar so vsaj toliko patriotične kot so kranjski liberalci, ki se vežejo z liberalnimi Nemci, da bi zatrli svoje rodne brate vsled njih verskega prepričanja, in vendar je res, da naše šole vživajo zaupanje in spoštovanje ne samo pri katoliških roditeljih, ampak celo pri nekatolikih. Najboljšim našim politikom veljajo kot edina prava rešitev nezadostne vzgoje v naših javnih šolah, kjer na denarnih sredstvih ničesar ne primankuje.»

Tem besedam, ki jim ni mnogo enakih v vsem slovenskem časopisju, ni menda treba nobenega pristavka. — Ker pa je treba tudi v Ameriki prizanašati čitateljem še tako

bedastega in zabitega časopisa, da ne popoka od smeha in ne hodi iskat urednikov takih listov v blaznice, zato končuje dopisnik «Nove domovine»:

«Toda ni pričakovati, da bi kdo na Slovenskem resno upošteval naše besede!»

S temi besedami je sicer pokvarjen efekt genialne oslarije, toda — resnične so!

Ali ni res, gospodje v Ameriki: That is the humour of it!

Klerikalizem in mi.

(Dalje.)

Kdor si kot duhovnik ohrani čuteče srce s količkaj živo fantazijo, ta je — brez ovinkov bodi povedano — siromak; zakaj klerikalizem ne trpi ne cvetočega življenja, ne samostojnega mišljenja; on hoče imeti, kakor smo že rekli, žive mrličje in mrtve duše. Le takim more gospodovati, vse drugo se mu protivi. — Število nasprotnikov klerikalizma je rastlo od dne do dne in to zaradi probuje narodov, zaradi večjega števila omikancev in izobraženih, ki niso v duhovniku videli več višjega bitja, nego človeka iz krvi in mesa, ki je grešen kakor mi; ki niso več trpeli, da mu sega klerikalizem ne le na domače ognjišče, ampak da mu hoče tudi zabraniti misliti po svojem razumu. Tu se je začel upor, tu boj za duševno svobodo. Ljudje so se začeli zbuhati iz duševnega spanja, ki jih je vanje usnivalo zgolj pomanjkanje vede in omike.

Ta boj je bil in je neizogiben.

Ako upoštevamo, kar smo povedali o klerikalizmu, potem je naravnost smelo, ako si išče klerikalizem med učiteljstvom privržencev. Še nedavno minula preteklost nam je pokazala, kaj ima učiteljstvo pričakovati, ako zagospodari v deželi klerikalizem. Sicer se tuintam dela učiteljstvu prijaznega, a to so le slepila. Prave obraze kažejo klerikalci, kadar so na razpotju, na raznih shodih itd. — Klerikalci sami priznavajo, da je učiteljstvo slabo plačano, a ko je imelo priti izboljšanje učiteljskih plač v deželni zboru na razgovor, so odgovorili z obstrukcijo. Dr. Šušteršič, ta velemožni vodja klerikalcev, je dejal, da rajši razbije deželni zbor, nego bi dovolil izboljšanje učiteljskih plač iz deželnih sredstev. Po drugih shodih, prirejenih po klerikalcih, je bila ista deviza: nobene regulacije! — Ali je potem čuda, da ima klerikalizem v vrstah učiteljstva toliko nasprotnikov!? Ali naj hodi z njimi, ki ga bijejo, psujejo in mu ne privoščijo kruha?

Učiteljstvo, ki strmi po prosveti in omiki, je prirodni nasprotnik klerikalizmu, in zato ima vzroka dovolj. — Povemo pa tukaj posebej in poudarjamo, da imamo v mislih klerikalizem po naši definiciji; vera pri tem nima ničesar opraviti. Mi smatramo vero kot neobhodno potrebno — a klerikalizem pa kot največje svetovno zlo, ki ga je uničevati z vsemi sredstvi.

Pisali smo ta članek z namenom, da pokažemo osobito učiteljstvu klerikalizem v vsi njegovi nagoti in ostudnosti. — Kdor ima oči, naj gleda in kdor ušesa, naj poslušaj! Prepriča se lahko vsak, da nismo pretiravali. Klerikalizem se rad odeva z raznimi maskami; pravega obraza sam ne pokaže; svoje končne smotre prikriva ter se dela nedolžnega, silno potrebnega in koristnega.

To krinko smo mu izkušali sneti ter ga pokazati v pravi podobi.

(Konec.)

Dopisi.

Štajersko.

Iz Gotovelj nam poročajo: Na Vernih duš dan so na tukajšnjem pokopališču blagoslovili in slovesno odkrili lep in fino izdelan skupni nagrobni spomenik prvemu tukajšnjemu nadučitelju Antonu Šumljaku in njegovi soprogi Mariji, rojeni Topolnikovi. Spomenik, ki prav toplo priporoča izdelovalca narodnega kamnoseškega mojstra Čamernika v Celju, je veljal okroglih 200 K, katerih eno četrtino so prispevali zavedni Gotovljani, tri četrtine pa pokojnikovim tovarišim. K odkritju se je zbralo mnogo domačega občinstva, šolska mladina ter okolo 30 učiteljev in učiteljic. Učitelji so zapeli žalostinki »Jamica tiha« in »Na grobeh«, predsednik učiteljskega društva, g. Armin Gradišnik, je pa imel pretresljiv nagrobni govor, v katerem je kratko očrtal življenje in značaj pokojnega tovariša. S solznimi očmi se je razhajalo občinstvo.

Pokojni Šumljak zasluži, da mu tudi tukaj postavimo spomenik.

Bil je eden izmed tistih, žal, da ne prerediti ubogih, a vrlih slovenskih sinov, ki je po njih zamahnila kruta usoda ravno takrat, ko so si v življenja boju ravnokar priborili svoj košček kruha in se je njih delovanje za blagor milega slovenskega naroda pravzaprav šele začelo.

V rani mladosti izgubivši očeta, ki je bil rudar, živeč odslej le od žuljev uboge mu matere, se je prestradal nadarjeni, navdušeni in živahni mladenič skozi težavne študije. Ko je napravil maturo, se ni mogel niti oddehniti, zakaj takoj drugi dan je že moral nastopiti službo pomožnega učitelja na Zidanem mostu. Tukaj je bil potem nad dve leti provizorični učitelj, od tukaj je prišel kot definitivni podučitelj v Šoštanj, kjer si je izbral zakonsko družico, iz Šoštanja je bil prestavljen v Žalec, kjer si je v kratkem pridobil izredne simpatije vsega prebivalstva.

Ko so se Gotovljani izšolali iz Žalca ter so si postavili krasno lastno šolsko poslopje, so hoteli izročiti vodstvo šole priljubljenemu jim Šumljaku in nikomur drugemu. To se je tudi zgodilo. Preskočivši dolgo vrsto starejših tekmovalcev, je bil Šumljak jeseni l. 1901. imenovan za tukajšnjega nadučitelja. Takrat ni bilo na svetu srečnejšega človeka nad Šumljaka. Z velikim veseljem in nenavadnim navdušenjem se je lotil delovanja na novi šoli in med naprednim prebivalstvom lepe in zavedne gotoveljske vasi. Tukaj delovati in umreti, to je bila njegova želja. Da bo pa njegovo tukajšnje delovanje tako kratko, tega se mu niti sanjati ni hotelo. V januarju lanskega leta se je preselila v večnost njegova mlada soproga, in decembra istega leta, po komaj dveletnem tukajšnjem službovanju, star šele trideset let, je legel k večnemu počitku še on.

Njegovo življenje je bilo trpljenje. Bridko so ga sicer tlačile materialne skrbi, a v kljub temu je bil navdušen idealist, kakršen naj bi bil vsak vzorni učitelj. Soproga mu je prinesla dobro srce, a nič denarja. Da bi mu pomagala nositi »življenja pezo«, se je dala vpisati kot učiteljska aspirantinja ter je na več šolah službovala kot suplentinja. Ni jima klonila jeklena volja, a omahniti jima je moralo telo pred kruto zalezovalko učiteljsko — pred jetiko.

Zapustila sta štiriletnega edinčka Ivančka. Kakšna usoda čaka sirotka? Bo li živel življenje svojega očeta? Bog ve!